

Praktyczne wskazania z dnia 1 grudnia 2020 r. dotyczące ochrony danych osobowych przy wystąpieniach z Kościoła wydane przez KIOD

Zastrzeżenia

1. *Praktyczne wskazania* należy czytać łącznie z *Podręcznikiem ochrony danych osobowych w Kościele katolickim*, wersja 3 wydanym przez KIOD.
2. Interpretacje zawarte w *Praktycznych wskazaniach* są przeznaczone wyłącznie do użytku wewnętrznego podmiotów kościelnych.
3. Interpretacje i porady należy uznać za wykonywanie przez KIOD zadań własnych, o których mowa w art. 37 ust. 1 pkt 2) i 3) Dekretu, tj. upowszechnianie wiedzy o ochronie danych osobowych w Kościele oraz doradzanie administratorom danych w zakresie ochrony danych osobowych.
4. Zastosowanie się do interpretacji i porad przed ich zmianą, wyłącza odpowiedzialność tylko i wyłącznie względem KIOD.

Niniejsze *Praktyczne wskazania* składające się z: 1) Wstępu teologiczno-kanonicznego, 2) Praktycznych wskazań dotyczących procedury wystąpienia z Kościoła ułożonych hasłowo, 3) Innych wybranych problemów praktycznych.

1. Wstęp teologiczno-kanoniczny

Zasada teologiczna *semel catholicus, semper catholicus* (raz katolik, zawsze katolik) nie oznacza, że katolik nie jest w stanie ciężko zgrzeszyć poprzez lekceważenie prawdy objawionej i naruszenie obowiązku zachowania wspólnoty z Kościołem poprzez takie akty jak: a) całkowite porzucenie wiary chrześcijańskiej, czyli apostazję; b) uporczywe zaprzeczenia jakiejś prawdy, w którą należy wierzyć, czyli herezję; c) odmowę uznania zwierzchnictwa Biskupa Rzymskiego, czyli schizmę. Apostazja jest przestępstwem kanonicznym najdalej idącym w odrzuceniu Boga i Kościoła, które ujawnia się zwykle poprzez wystąpienie z Kościoła katolickiego.

Kościół katolicki w Polsce w *Dekrecie ogólnym KEP w sprawie wystąpień z Kościoła oraz powrotu do wspólnoty Kościoła z 7 października 2015 r.* (dalej: *Dekret o wystąpieniach z 2015 r.*) sformalizował i nadał określony tok postępowania przy występowaniu z Kościoła. Przepisy te muszą być w praktyce stosowane łącznie z przepisami *Dekretu ogólnego KEP z dnia 13 marca 2018 r. o ochronie osób fizycznych w związku z przetwarzaniem danych osobowych* (dalej: *Dekret o ochronie danych osobowych z 2018 r.*).

2. Praktyczne wskazania ułożone hasłowo

2.1. Złożenie oświadczenia

Oświadczenie woli o wystąpieniu z Kościoła osiąga skutek kanoniczny z chwilą przyjęcia tego oświadczenia przez kompetentną władzę kościelną.

Jeżeli oświadczenie wypełnia przesłanki wskazane z *Dekretem o wystąpieniach z 2015 r.*, czyli m.in.: formę, treść oraz spełnia innych norm regulujących tę procedurę, m.in. dotyczących pewności moralnej proboszcza w zakresie pełnej swobody podjęcia aktu odstępstwa od Kościoła, proboszcz nie może takiego oświadczenia nie przyjąć. Do odebrania oświadczenia i nadania dalszego biegu sprawie zobowiązuje proboszcza prawo kanoniczne.

Oświadczenie odstępcy podlega formalno-prawnej weryfikacji przez ordynariusza miejsca, który następnie nakazuje dokonanie odpowiedniego wpisu w Księdze ochrzczonych.

Wystąpić z Kościoła w sensie duchowym i moralnym, a także kanonicznym i popaść w kary kościelne za apostazję, herezję lub schizmę, można niezależnie od tego, czy wypełni się procedurę opisaną w *Dekretem o wystąpieniach z 2015 r.* Oznacza to, że w przypadku braków formalnych w oświadczeniu o wystąpieniu z Kościoła, samo złożenie oświadczenia o odstępcie uważa się za dokonanie przestępstwa kanonicznego (zob. kan. 1330). Jednakże wówczas proboszcz nie może samodzielnie dokonać adnotacji o wystąpieniu z Kościoła w Księdze ochrzczonych i nie może procedować sprawy dalej zgodnie z *Dekretem o wystąpieniach z 2015 r.*

Oświadczenie musi być złożone wyłącznie osobiście przez odstępcę. Nie ma znaczenia kanonicznego oświadczenie przesłane do parafii zamieszkania drogą elektroniczną, pocztą tradycyjną lub dostarczone przez osobę trzecią.

W razie otrzymania przez parafię zamieszkania oświadczenia za pośrednictwem np. poczty, takie oświadczenie i załączniki należy zachować i poinformować nadawcę o wymogu osobistego stawiennictwa w celu dokończenia procedury.

Jeżeli jest pewne, że parafia, która otrzymała oświadczenie, nie jest parafią zamieszkania odstępcy lub też oświadczenie takie otrzymał inny urząd kościelny, pismo wraz z załącznikami należy zwrócić nadawcy, jeżeli to możliwe, i poinformować go o wy-

mogu osobistego stawiennictwa we właściwej parafii, czyli parafii zamieszkania. Należy wówczas sporządzić notatkę z tych czynności z dla celów dowodowych zawierającą w szczególności: ogólną treść pisma oraz wskazać podstawę jego odesłania.

Pewność odnośnie braku zaistnienia przesłanki właściwości parafii (szerzej o tym w pkt 2.3.) istnieje przykładowo wówczas, gdy zamiar (*animus*) zamieszkania nie został wyrażony w oświadczeniu oraz nie ma wiarogodnego potwierdzenia faktu zamieszkania (*corpus*) np. poprzez wpisy w kartotece parafialnej. Zaznaczyć jednak trzeba, że kartoteka parafialna nie może być uznawana za jedyne źródło informacji o fakcie zamieszkania danej osoby na terenie parafii. Nie istnieje bowiem obowiązek rejestrowania się w parafii.

Do złożenia oświadczenia nie są wymagani świadkowie.

Oświadczenie należy złożyć wyłącznie wobec proboszcza (albo zrównanego z nim w prawie administratora parafii), który nie powinien upoważniać innych duchownych do przyjmowania takich oświadczeń.

2.2. Treść i forma oświadczenia

Oświadczenie musi mieć formę pisemną, czyli może to być pismo odręczne lub wydruk komputerowy z własnoręcznym podpisem odstępcy. Zgodnie z *Dekretem o wystąpieniach z 2015 r.* oświadczenie musi zawierać:

- 1) dane personalne odstępcy – wystarczy imię i nazwisko;
- 2) datę i nazwę parafii chrztu świętego (gdy oświadczenie jest składane poza parafią chrztu świętego musi być dołączone świadectwo chrztu świętego – nie ma wymagań co do daty lub formy, czyli może być to tzw. świadectwo skrócone);
- 3) jasne wyrażenie woli zerwania wspólnoty z Kościołem;
- 4) motywację podjęcia tego aktu;
- 5) informację o dobrowolności aktu;
- 6) informację o tym, że odstępca ma świadomość kanonicznych konsekwencji, które pociąga za sobą ten akt, np.: brak możliwości przyjmowania sakramentów, zakaz wypełniania funkcji chrzestnego, świadka bierzmowania, czy pozbawienie pogrzebu kościelnego.

W razie braków w oświadczeniu któregośkolwiek z tych powyższych punktów, proboszcz nie może przyjąć oświadczenia, lecz powinien wstrzymać procedowanie sprawy i wskazać zauważone braki formalne. Odstępca może te braki uzupełnić, np. dopisując *ad hoc* brakujące elementy oświadczenia.

Proboszcz zawsze powinien podejmować działania duszpasterskie, aby odstępca zaniechał swojego zamiaru. Gdy te starania nie dadzą pożądanego rezultatu, należy podkreślać, że zawsze jest możliwy powrót do Kościoła.

Z punktu widzenia kanonicznego i prawnego nie wolno tworzyć nadmiernych, biurokratycznych trudności w podjęciu aktu wystąpienia z Kościoła, zaś z perspektywy duszpasterskiej takie zachowanie jest niecelowe. Wystąpienie z Kościoła zgodnie z *Dekretem o wystąpieniach z 2015 r.* jest wyłącznie formalną procedurą, która zwykle i tak została poprzedzona moralnym i duchowym zerwaniem przez wiernego wspólnoty z Kościołem. Utrudnianie czy uniemożliwianie jej przeprowadzenia nie zmienia faktu odstępstwa.

2.3. Miejsce zamieszkania

Oświadczenie trzeba złożyć w parafii stałego lub tymczasowego kanonicznego zamieszkania. Dla jego określenia kluczowe są przepisy kan. 102 § 1 i § 2. Zamieszkanie stałe nabywa się przebywaniem na terenie parafii, gdy: 1) ma ktoś zamiar pozostania w tej parafii na stałe albo 2) zamieszkanie trwało rzeczywiście przez pełnych pięć lat. Tymczasowe zamieszkanie nabywa się przez takie przebywanie na terenie parafii, gdy: 1) ma ktoś zamiar pozostania w przynajmniej przez trzy miesiące albo 2) zamieszkanie przedłużyło się ponad trzy miesiące. Dodatkowo należy zwrócić uwagę, że stałe lub tymczasowe zamieszkanie traci się przez odejście z miejsca połączone z zamiarem niepowracania (kan. 106). Oznacza to, że samo, nawet długotrwałe, nieprzebywanie na terenie parafii nie pozbawia wiernego zamieszkania.

Zamieszkanie kanoniczne jest najmocniej połączone z *animus*, czyli zamiarem wiernego. Tego zamiaru nie trzeba weryfikować. Żądania udowodnienia zamiaru przez okazanie np. aktów notarialnych nabycia nieruchomości, umów najmu, umów z dostawcami usług może stanowić nieuprawnione zbieranie „danych nadmiarowych” (zob. art. 6 ust. 1 pkt 3) *Dekretu o ochronie danych osobowych z 2018 r.*). Wystarczy więc oprzeć się na deklaracji odstępcy w tym zakresie.

Natomiast rzeczywiste zamieszkanie (*corpus*) można weryfikować i określić, czy trwało ono przez odpowiedni okres czasu, czyli co najmniej 5 lat lub 3 miesiące, np. poprzez zasięgnięcie informacji z kartoteki parafialnej (patrz: punkt 2.1.)

Podkreślić trzeba, że do stwierdzenia zamieszkania kanonicznego wystarczy tylko jedna z przesłanek: 1) *animus* (zamiar), albo 2) *corpus* (zamieszkanie).

2.4. Etap administracyjny – parafia i kuria

Na oryginale oświadczenia proboszcz powinien wpisać datę jego przyjęcia oraz złożyć podpis. Należy zachować w parafii oryginał oświadczenia, zaś kopię oświadczenia oraz kopię świadectwa chrztu świętego przesłać listem poleconym lub dostarczyć osobiście do kurii swojej diecezji. W kurii następuje weryfikacja oświadczenia pod względem formalnym, czyli zgodności treści i procedury z *Dekretem o wystąpieniach z 2015 r.*

2.5. Dokonanie wpisu

Po weryfikacji ordynariusz miejsca nakazuje proboszczowi parafii miejsca chrztu świętego odstępcy dokonanie wpisu do Księgi ochrzczonych. Jeżeli parafia chrztu świętego leży w innej diecezji niż parafia, w której odstępca ma zamieszkanie i złożył oświadczenie, to ordynariusz miejsca parafii zamieszkania, prosi ordynariusza parafii miejsca chrztu świętego o nakazanie właściwemu proboszczowi dokonanie wpisu, o którym mowa.

Wpis w Księdze ochrzczonych ma mieć brzmienie:

Dnia _____ w Parafii _____ w _____ złożył(a) formalne oświadczenie woli o wystąpieniu z Kościoła katolickiego.

Adnotacja ta jest także realizacją prawa z art. 13 *Dekretu o ochronie danych osobowych z 2018 r.*, tzn. prawa do aktualizacji danych. Oznacza to, że parafia po otrzymaniu decyzji ordynariusza miejsca o konieczności adnotacji w Księdze ochrzczonych ma obowiązek powiadomić pisemnie odstępcę o dokonanej adnotacji, jeżeli posiada jego dane kontaktowe.

W przypadku wystąpienia z Kościoła nie wolno robić adnotacji o innej treści niż ta, która została określona w Dekrecie, np. o treści, której żąda sam odstępca.

2.6. Świadectwo chrztu świętego z adnotacją

Odstępcy tylko na jego prośbę trzeba wydać świadectwo chrztu świętego z adnotacją, o której mowa. Od tej pory każde świadectwo chrztu świętego (w jakiegokolwiek wersji) musi taką adnotację zawierać. Nie wystawia się zaświadczenia potwierdzającego wystąpienie z Kościoła. Funkcję tę spełnia świadectwo chrztu świętego z adnotacją.

3. Inne wybrane problemy praktyczne

3.1. Żądanie wydania świadectwa chrztu świętego na potrzeby wystąpienia z Kościoła katolickiego

Wierny może uzyskać odpis z Księgi ochrzczonych potwierdzający fakt udzielenia mu tego sakramentu niezależnie od celu lub przeznaczenia tego dokumentu. Prośba o wydanie odpowiedniego świadectwa jest realizacją uprawnienia zwanego „prawem do kopii danych”. z art. 11 ust. 4 *Dekretu o ochronie danych osobowych z 2018 r.*. Proszący o wydanie kopii danych nie musi wskazywać celu lub przeznaczenia dokumentu, który ma zostać wydany.

Świadectwo chrztu świętego może zostać wydane bezpośrednio wnioskodawcy lub jego pełnomocnikowi. Może ono także zostać przesłane na adres wskazany przez wnioskodawcę, np. jego adres zamieszkania lub do wskazanej przez niego parafii (zob. art. 34 *Dekretu o ochronie danych osobowych z 2018 r.*), w której ma zostać złożone oświadczenie o wystąpieniu z Kościoła.

Proboszcz powinien podjąć kroki celem potwierdzenia tożsamości wnioskodawcy, np. można poprosić o przekazanie dodatkowych informacji, takich jak np.: data chrztu świętego, imiona i nazwiska rodziców chrzestnych, które powinien znać wnioskodawca, a które można skonfrontować z posiadanymi w księgach metrykalnych informacjami. Należy podkreślić, że działania weryfikacyjne nie mogą być nakierowane na uniemożliwienie realizacji prawa do kopii danych.

3.2. Żądanie wydania świadectwa chrztu świętego złożone przez pełnomocnika

W sprawie żądań wynikających z prawa o ochronie danych każdy może działać przez pełnomocnika. Pełnomocnictwo – co do zasady – powinno być udzielone (przynajmniej) w takiej formie, która jest wymagana do dokonania czynności, a zatem żądanie kopii danych (wydanie świadectwa chrztu świętego) powinno być udzielone w formie dowolnej, czyli także może być zgłoszone ustnie, z kolei np. w przypadku żądania usunięcia danych powinno być złożone na piśmie.

Do celów dowodowych zgodnie z zasadą rozliczalności, do której przestrzegania jest zobowiązany administrator, trzeba mieć potwierdzenie, że pełnomocnik ma pełnomocnictwo od mocodawcy. Może to być np.: 1) oświadczenie samego pełnomocnika (np. wg wzoru umieszczonego poniżej), 2) e-mail lub sms od mocodawcy do pełnomocnika potwierdzający udzielenie pełnomocnictwa, 3) e-mail lub sms od mocodawcy do administratora potwierdzający udzielenie pełnomocnictwa.

Wzór oświadczenia pełnomocnika:

OŚWIADCZENIE PEŁNOMOCNIKA

Ja (*imię i nazwisko*) oświadczam, że zostało mi udzielone przez (*imię, nazwisko*), której/go dane są przetwarzane przez Parafię pw. (*nazwa parafii*), pełnomocnictwo do (*tu wpisać zakres pełnomocnictwa, np. żądania wydania odpisu z ksiąg parafialnych*). Jednocześnie oświadczam, iż udzielone mi pełnomocnictwo nie zostało odwołane, zmienione, oraz że nie zachodzą żadne inne przesłanki uniemożliwiające mi działanie w zakresie objętym pełnomocnictwem.

Jestem świadoma/y odpowiedzialności moralnej i prawnej za treść niniejszego oświadczenia.

miejsowość, data, podpis pełnomocnika

3.3. Wystąpienie z Kościoła a kartoteka parafialna

Jeżeli dana osoba wystąpiła z Kościoła, to nie występuje wobec niej możliwość prowadzenia kartoteki parafialnej. Oznacza to, że jej dane powinno się z tej kartoteki usunąć.

3.4. Postępowanie z dokumentami tożsamości

Przed złożeniem oświadczenia o wystąpieniu z Kościoła należy zweryfikować tożsamość składającego oświadczenie woli, np. przez prośbę o okazanie dowodu osobistego lub innego dokumentu potwierdzającego tożsamość. Nie wolno jednak kopiować ani przechowywać dostarczonych przez odstępcę kopii dowodów osobistych lub innych dokumentów potwierdzających tożsamość. Gdyby taką kopię przysłano należy ją zniszczyć i poinformować o tej czynności nadawcę albo odesłać.

3.5. Wystąpienie z Kościoła a żądanie usunięcia danych

Wystąpienie z Kościoła nie jest jednoznaczne z żądaniem usunięcia danych osobowych (zob. pkt 38 *Podręcznika Ochrony Danych Osobowych w Kościele katolickim*, wersja 3). Gdy jednak osoba występuje z Kościoła, to należy usunąć te jej dane, co do których nie ma podstawy prawnej ich przetwarzania, czyli przykładowo nie są potrzebne, np. punktu widzenia życia parafii. Oznacza to, że należy usunąć wszystkie dane z kartoteki parafialnej. Jednakże osoby, które występują z Kościoła, zwykle żądają:

a) „prawa do zapomnienia”, czyli usunięcia wszystkich ich danych przetwarzanych przez parafię. Wówczas należy usunąć wszystkie dane z wyjątkiem danych, które dotyczą udzielonych danej osobie sakramentów lub w inny sposób odnoszą się do kanonicznego statusu osoby, np. przyjętej profesji zakonnej (dalej: dane sakramentalne).

W przypadku takiego wniosku należy odnotować w zbiorach np. księgach metrykalnych, w których parafia przetwarza dane sakramentalne adnotację:

Dnia ____ Pan/i ____ zgłosił/a żądanie usunięcia wszystkich danych dotyczących jej/jego osoby”.

b) usunięcia wszystkich ich danych przetwarzanych przez parafię, z wyjątkiem danych sakramentalnych. Wówczas należy usunąć dane zgodnie z wnioskiem. Nie trzeba czynić żadnej adnotacji;

c) usunięcia danych sakramentalnych, wówczas danych tych się nie usuwa i sporządza się adnotację, o której mowa w pkt a).

W przypadkach a) i c) – czyli gdy sporządzono adnotację parafia ma obowiązek ograniczyć przetwarzanie danych sakramentalnych osobowych do ich przechowywania. Nie wolno więc dawać kopii tych danych np. w postaci świadectwa chrztu świętego nawet na wniosek osoby, której dane dotyczą, bez zgody ordynariusza miejsca.

3.6. Prawo do skargi

Zawsze należy poinformować osobę, której żądanie dotyczy ochrony danych osobowych, iż jeżeli uzna, że jej dane przetwarzane są niezgodnie z prawem kanonicznym w tym i z *Dekretem o ochronie danych osobowych z 2018 r.*, może ona złożyć skargę do Kościelnego Inspektora Ochrony Danych, dane teleadresowe na www.kiod.episkopat.pl.

3.7. Inne przypadki

W razie zaistnienia wątpliwości w ocenie konkretnego przypadku wystąpienia z Kościoła, proboszcz jest zobowiązany do niezwłocznego przedstawienia sprawy ordynariuszowi miejsca.